

AFRİKA'DA GÖÇ: KUZEY AFRİKA'DAN AVRUPA'YA ÜÇ MERKEZİ ROTA

KAAN DEVECİOĞLU

Araştırmacı ORSAM

“

Afrika coğrafyasının belirli bölgelerinde kimlik temelinde yaşanan çatışmalardan dolayı yaşam alanlarını terk ederek daha iyi bir hayat standardı için göç eden toplulukların ilk durakları Kuzey Afrika ülkeleri olmakta ve nihai hedefinse Avrupa ülkeleri olduğu bilinmektedir.

”

Göç olgusu, Marakeş'ten Bangladeş'e kadar geniş bir coğrafyada, tarihin her döneminde olduğu gibi günümüzde de uluslararası toplumun en önemli gündem maddelerinin başında gelmektedir. Günümüz dünyasında özellikle ABD ve SSCB arasındaki rekabetin sona erdiği 1990'lı yılları takip eden süreçte dünya sisteminde kimlik siyasetinin öne çıkması göçün iklim ve ekonomik sorunların ötesinde meydana gelen çatışmalardan ve Kovid-19 salgının doğurduğu etkilerden dolayı bu kavramın çok daha fazla tartışılmasına neden olmaktadır. Bu minvalde Afrika'da milyonlarca insan ekonomik sorunlardan ve kendi ülkelerinde

veya komşu devletlerden sınır öte-lerine yayılan çatışmalardan dolayı göç etmek zorunda kalmaktadır. Afrika'da göçü tetikleyen çatışma bölgelerinin, yoğunlukla 21. yüzyılın başlarında ortaya çıkan ve günümüzde de etkisi devam eden Sahel, Sudan, Güney Sudan, So-

mali, Orta Afrika Cumhuriyeti ve Mozambik'teki etkileşimler olduğu söylenebilir. Bu kronik güvensizliklere ek olarak, kıtanın pek çok bölgesindeki gıda kıtlığı, kuraklık ve sel gibi çevresel krizler nedeniyle tetiklenen göç eğilimleri bulunmakta ve acil insani yardıma ihtiyaç

duyan insanların sayısı artmaktadır.

Bu çatışmalar, uzun yıllardır insanların yerlerinden edilmesine sebep olurken, Etiyopya'da Kasım 2020'de ortaya çıkan hükümet güçleriyle ayrılıkçı Tigray Halk Kurtuluş Cephesi (Tigray People's Liberation Front – TPLF) arasındaki çatışmalardan dolayı binlerce Tigraylı, zorunlu olarak Sudan sınırına göç etmektedir. Ayrıca Yemen'deki çatışmalardan dolayı Afrika Boynuzu bölgesine doğru yoğunlaşan göç, Afrika içi göç trafiğini daha fazla yoğunlaştırmıştır. Dolayısıyla Afrika coğrafyasının belirli bölgelerinde kimlik temelinde yaşanan çatışmalardan dolayı yaşam alanlarını terk ederek daha iyi bir hayat standardı için göç eden toplulukların ilk durakları Kuzey Afrika ülkeleri olmakta ve nihai hedefinse Avrupa ülkeleri olduğu bilinmektedir. Bu minvalde İtalya'ya giden Orta Akdeniz, İspanya'ya giden Batı Akdeniz ve Batı Afrika kıyılarından İspanya'nın Kanarya Adaları'na giden üç rotadan bahsedilebilir. Buradan hareketle bu yazı, Afrika halklarının yerinden edilmesinin temel sebeplerinden olan güvenlik sorunlarının sonuçlarını ve Kuzey Afrika'dan Avrupa'ya göç akışımının hangi rotalar üzerinden geçtiğini araştırmaktadır.

AFRİKA'DA GÖÇÜN DÖNÜŞÜMÜ VE TEMEL NEDENLERİ

Afrika'da her yıl yaklaşık 1,5 milyon insanın göç etmek zorunda olduğu; ancak bunların son yıllarda büyük bölümünün Avrupa'ya değil Afrika içinde dolaşımda olduğu rapor edilmektedir. Kıta'daki göç, ülke

içi (kırsaldan kente), bölge içi ve kıta dışı olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Bu minvalde veriler incelendiğinde, Afrika'da son yıllarda göçün özellikle bölgeselleşme çabalarının da sonuç vermesiyle bölge içerisinde ticari fırsatlar açısından öne çıkan ülkelere doğru göç eğiliminin arttığı görülmektedir. Örneğin, Batı Afrika Ekonomik Topluluğu (ECOWAS) içerisinde Sahel'deki çatışmaların ve ekonomik darboğazın etkilediği Burkina Faso halkının büyük bölümü ECOWAS içinde ticari fırsatlarla öne çıkan Fildişi Sahili, Nijerya ve Senegal'e göç etmektedir. Dolayısıyla son yıllardaki bu eğilimin yoğunlukla Afrika'dan Avrupa'ya gerçekleşen göç akışında Kuzey Afrika ve Akdeniz rotasındaki trafiği azalttığı rapor edilmektedir. Ancak Kovid-19 salgınıyla birlikte kıta dışına göçte özellikle Atlantik rotası üzerinde bir artış eğilimi olduğu da görülmektedir.

Çatışma, baskıcı yönetimler ve ekonomik krizler gibi unsurların Afrika'da göçü tetikleyen üç temel itici güç olduğu söylenebilir. Bugün Afrika'da 13 ülkedeki silahlı çatışmalardan dolayı kıta genelinde yaklaşık 25 milyon insanın yerinden edildiği rapor edilmektedir. Bu çatışmaların ülke içinden bölgesel olarak yoğunlaşmasıysa en azından komşu ülkelere sığınmak isteyenleri daha farklı tehlikelere sürüklemektedir. Örneğin, Güney Sudan'ın 2011 yılında Sudan'dan ayrılmasını takip eden süreçte yaşadığı iç savaştan dolayı buradaki insanların yaklaşık 4,1 milyonu göç etmek zorunda kalsa da bu ülke hâlâ komşu ülkelerden buraya kaçan 300 binden fazla mülteciye

ev sahipliği yapmaktadır. Bununla birlikte Afrika'da göç etmek zorunda kalan insanların bulunduğu 10 Afrika ülkesinden 9'unun otoriter eğilimli hükümetler olduğu belirtilmektedir ki bu durumun söz konusu ülke ekonomilerindeki gelir adaletsizliğini de tetiklediği bilinmektedir. Dolayısıyla Afrika ülkelerinin büyük bölümündeki kayırmacı siyasi ve ekonomik yapının yanı sıra hukukun üstünlüğü noktasındaki adaletsiz yapıların kıtadaki nüfus hareketlerinin temelinde yer aldığı söylenebilir. Ayrıca bu gelişmeler güvenlik sorunlarını da doğurmaktadır. Bu minvalde kıta içerisindeki zorunlu göçler insan kaçakçılığını kazançlı bir pazara dönüştürmüştür ki sadece Trans-Sahra güzergâhı boyunca bu pazarın büyüklüğünün 765 milyon dolar olduğu tahmin edilmektedir. Ayrıca bu pazardan elde

edilen gelirlerin büyük bölümünün de bölgedeki terör hareketlerine aktığı belirtilmektedir.

AFRİKA'DAN AVRUPA'YA GÖÇ ROTALARI

Afrika'dan Avrupa'ya göçte mülteciler, sığınmacılar ve göçmenler üç ana rota izlemektedir. Bunlardan birincisi Libya ve Tunus üzerinden İtalya'yı kapsayan Orta Akdeniz rotasıdır. İkinci rota Batı Akdeniz'dir ki burası Cezayir ve Fas üzerinden İspanya'yı ifade etmektedir. Üçüncüsü, Batı Afrika rotası olarak da bilinen Atlantik rotasıdır. Bu rota ise özellikle Fas, Batı Sahra, Moritanya, Senegal ve Gambiya'dan İspanya'nın Kanarya Adaları'na geçişi ifade etmektedir. Bu rotaların kullanımı zamanla alınan önlemlere göre değişiklik göstermiş, 2016 yılına kadar İtalya'ya giden Orta Akdeniz rotası yükse-

lişteyken 2018 yılıyla birlikte Batı Akdeniz rotaları yükselişe geçmiş ancak 2020 yılında Tunus'ta artan siyasi ve ekonomik istikrarsızlıkla birlikte Orta Akdeniz rotası ve Batı Afrika ülkelerindeki etkileşimlerin artışıyla da Atlantik rotası yeniden artış trendine girmiştir. Ayrıca bu trend 2021 yılında da devam etmiştir.

ORTA AKDENİZ ROTASI

Orta Akdeniz rotasındaki göçün artış trendi son yıllarda kayda değer oranda göze çarpmakta ve buradan uzun yıllardır iç savaşın yaşandığı Libya öne çıkarken özellikle son yıllarda Tunus'ta yaşanan iç sorunların Libya'nın önüne geçtiği görülmüştür. Bu trendin arka planında ise özellikle Kovid-19 salgını şartlarının doğurduğu ekonomik sorunlar bulunmaktadır. Ekonomik darboğaz sonucunda

ülkede artan protesto gösterileri 25 Temmuz 2021'de Tunus Cumhurbaşkanı Kays Said'in, Başbakanı Hişam Meşişi'yi görevden alması ve meclisi feshetmesiyle siyasi krizi de ortaya çıkarmış ve bu durum 2020'deki göç trendini artırmıştır. Ayrıca Avrupa Birliği, Kuzey Afrika'dan Avrupa'ya artan göçü önlemek amacıyla Mayıs 2021'de Lizbon'da düzenlediği göçmen konferansında Avrupa'dan geri dönen göçmenleri kabul etmek için Tunus'ta geri gönderme merkezi kurulması teklifini dönemin Tunus Başbakanı Hişam Meşişi reddetmiştir. Bu rotada 2021 yılının ilk yarısında gerçekleşen göçlerde en çok temsil edilen uyruklara bakıldığında, %28 ile Tunuslular birinci sıradayken onları %13 ile Bangladeşliler, Mısırlılar, Fildişliler, İranlılar, Gineliler, Eritreliler, Sudanlılar ve Faslılar takip etmiştir.

BATI AKDENİZ ROTASI

Cezayir ve Fas üzerinden İspanya'ya uzanan Batı Akdeniz rotasında özellikle Cezayir'den gerçekleşen göçlerde artış yaşanmıştır. Sadece 2021 yılının ilk yarısında 10 binden fazla Cezayirli mülteci, sığınmacı ve göçmenin bu rota üzerinden İspanya'ya ulaştığı rapor edilmektedir. Burada göç eden insanların temel motivasyonlarının da giderek artan insan hakları ihlalleri ve ekonomik sorunlar olduğu belirtilmektedir. Fas'tan İspanya'ya gerçekleşen göçlerin ise özellikle Polisairo Cephesi'nin lideri İbrahim Gali'yi Kovid-19 tedavisi için İspanya'nın kabul etmesinden sonra yoğunlaştığı belirtilmektedir. Bu bağlamda Fas sınır polisinin kasıtlı olarak sınır kontrollerini gevşettiği bir ortamda 9 binden fazla mül-

tecinin İspanya'nın Ceuta kentine geçmesine izin verildiği ifade edilmektedir.

ATLANTİK ROTASI

İspanya'nın Kanarya Adaları'na yolculuğu kapsayan Atlantik rotasının uzunluğu gemiye binilen ülkeye bağlı olarak 100 ila 1400 kilometre arasında değişmektedir. Dolayısıyla bu rotanın çıkış ülkeleri Fas, Batı Sahra, Moritanya ve Gambiya'dır. Bu rota üzerinde 2006 yılında yaşanan Cayucos krizinde 6 bin kişinin hayatını kaybetmesinin ardından göç akışı 30 binlerden 2-3 bin arasına inince de 2020 yılıyla birlikte 23 bin kişiyle yeniden artış yaşanmıştır. Ancak bu rota üzerinde göç sayısındaki artışla birlikte ölüm oranları da yükselmiş, 2020'de 849 ölüm yaşanmış ve bu trend 2021'de de devam etmiştir. 2021 Ocak-Ekim ayları arasında yaklaşık 13 bin göç akışı olmuş ve bunların 785'i yolda hayatını kaybetmiştir. Son yıllarda bu rotada artan göç sayısının nedenlerinden birisi Kovid-19 salgını sonucunda ülkelerde yaşanan ekonomik krizin oluşturduğu işsizlik ortamı ve Sahel'deki terör olaylarında artıştır. Sonuç olarak, Afrika'dan Avrupa'ya göç akışının 2000'li yıllarla birlikte kıtadaki bölgesel örgütler içinde öne çıkan ülkelere doğru artış eğiliminde olduğu rapor edilmektedir. Ancak son yıllarda artan çatışmalardan ve Kovid-19 salgını şartlarının doğurduğu ekonomik krizlerden dolayı Kuzey Afrika'dan Avrupa'ya uzanan göç rotalarının yeniden hareketlendiği görülmektedir. Bu rotalar arasında en fazla yükselişin ise Orta Akdeniz ve Atlantik olduğu anlaşılmaktadır. ■